

Стріжкова Алла Володимирівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0002-4477-7941

Савченко Регіна Ігорівна

студентка слідчо-криміналістичного факультету Національного

юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНИ

Національні інноваційні системи займають провідне місце у побудові сучасних економік, тому розробка дієвої моделі НІС України постає нагальним питанням сьогодення. У тезах автор розглядає підходи до визначення національної інноваційної системи, визначає структуру та елементи НІС.

Ключові слова: національна інноваційна система, інноваційний процес, інфраструктура, модель.

Strizhkova Alla

*PhD, Senior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0002-4477-7941

Savchenko Regina

student of Yaroslav Mudryi National Law University

DEFINITION OF NATIONAL INNOVATION SYSTEM IN SCIENTIFIC RESEARCH OF UKRAINE

National innovation systems occupy a leading position in the construction of modern economies, so the development of an effective model of NIS of Ukraine is an urgent question today. In the abstracts the author examines approaches to defining the national innovation system, defines the structure and elements of NIS.

Keywords: national innovation system, innovation process, infrastructure, model.

Наразі тенденції розвитку світової економіки переконливо вказують, що виключним можливим вектором підвищення конкурентоспроможності країни на світовій арені є формування економіки, що базується на знаннях. Через призму глобалізаційних процесів значення інноваційної складової економічного розвитку держави перманентно зростає, а інновації трансформуються у важливе джерело економічного зростання, покращення якості та підвищення рівня життя населення. Генеза інноваційної моделі економічного розвитку Української держави, а також визначення структури національної інноваційної системи обумовлює актуальність обраної теми.

Отже, метою нашого дослідження є висвітлення поняття та структури інноваційної системи України.

Так, вивченням даного питання займалися ряд провідних вітчизняних і зарубіжних науковців серед яких: Л. В. Артеменко, С. В. Глібоко, А. В. Гречко, В. Ю. Грига, Ю. М. Жорнокуй, О. П. Кавтиш, О. С. Марченко, І. В. Подрез-Ряполова, І. Г. Яненкова та інші. Не дивлячись на ґрунтовні праці зазначених дослідників, питанню актуальної структури національної інноваційної системи не було приділено достатньо уваги.

Перш за все слід зауважити, що концепція національних інноваційних систем (далі – НІС) склалась у міжнародній практиці у 80-х роках ХХ століття під впливом трьох основних теорій: загальної теорії систем; інноваційної теорії Й. Шумпетера; теорії інституційних змін Д. Норта .

У своїх наукових дослідженнях Л. Шаповалова зазначає, що в Україні ще триває процес формування національної інноваційної системи. Зокрема, прийнято базові нормативно-правові акти, які визначають складові НІС та окремі програми їх розвитку [1, С. 98].

Низкою науковців в окремих працях розглянуті питання специфіки діяльності інноваційної інфраструктури та її окремих складових [2], [3], в тому числі, наукових парків [4]; правового регулювання фінансових установ-учасників НІС [5],[6], функціонування підсистеми трансферу технологій [7] тощо.

Досліджуючи дане питання складу НІС, В. Грига визначає основні підсистеми НІС: система генерації знання та система його застосування (бізнес, промисловість), які є основними учасниками технологічного розвитку; держава та інноваційна інфраструктура. Саме система генерації знання відповідає за появу нового знання та певною мірою за його застосування в економіці країни. Система застосування знання безпосередньо споживає нове знання, яке отримує в процесі взаємодії із системою його генерації. Це зумовлює їхнє пріоритетне значення як у технологічному, так і в інноваційному розвитку [8, С. 31].

Л. Яремко запропонував розглядати НІС як сукупність взаємопов'язаних організацій (структур), що займаються виробництвом та комерційною реалізацією наукових знань і технологій в межах національних кордонів. НІС містить дві складові: 1) науково-виробничу, представлену різного роду компаніями, університетами, державними лабораторіями, технопарками та інкубаторами; 2) інфраструктурно-забезпечувальну, що включає інститути правового, фінансового та соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси і мають міцні національні корені, традиції, політичні і культурні особливості [9, С. 56].

І. Яненкова у своїх наукових дослідженнях зазначає, що НІС є складною системою, яка одночасно є процесом взаємодії між різними суб'єктами інноваційної діяльності та результатом цієї взаємодії, та відмічає можливе узгодження механізму взаємодії науково-дослідницького й підприємницького середовища. Дослідниця включає три основні підсистеми: підсистему формування нематеріальних ресурсів; підсистему безпосереднього інноваційного процесу; підсис-

тему матеріально-технічного забезпечення інноваційного процесу [10, С. 29].

Деякі автори оперують категоріями щодо змістовного визначенням НІС, та визначають НІС є як сукупність взаємопов'язаних організацій (структур), що займаються виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій в межах національних кордонів [11, С. 22]. Дана позиція належним чином кореспондується з Концепцією розвитку національної інноваційної системи, затвердженою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р.[12]

А. Карпенко наголошує, що національна інноваційна система ґрунтується на двох основних складових – сукупності взаємопов'язаних організацій (структур) та комплексу інститутів правового, фінансового та соціального характеру, взаємодія яких і визначає стан та її розвиток [13, С. 106].

Науковцями виокремлюються підсистеми як основні елементи інноваційних систем, зокрема:

- генерація знань – сукупність організацій, що виконують фундаментальні дослідження і розробки, а також прикладні дослідження;
- освіта та професійна підготовка;
- виробництво продукції і надання послуг, що охоплює виробництво наукомісткої продукції, що продукується корпораціями, представниками малого та середнього бізнесу, вектор праці яких направлений на науку;
- інноваційна інфраструктура, яка містить бізнес-інноваційні, телекомунікаційні та торгові мережі, технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, консалтингові фірми, фінансові структури тощо [14, С. 27].

Досить цікавий підхід у своєму дослідженні висвітлює В.В. Побірченко, який наголошує на наступних структурних блоках національної інноваційної системи:

1. Креативний блок або блок породження знання (університети, наукові інститути, окремі фахівці, складні соціальні мережі, що забезпечують неформальну взаємодію дослідників з різних інститутів та університетів);
2. Блок трансферу технологій;
3. Блок фінансування;

4. Блок виробництва;

5. Блок підготовки кадрів [15, С. 158].

Разом з тим, науковець підкреслює, що всередині НІС має місце симбіотичний зв'язок та взаємозалежність між інститутами та державною політикою, котра має можливість підтримувати або блокувати розвиток технологій та інновацій.

Наприклад, П.М. Цибульов розробив власну модель НІС як таку, яка складається з трьох взаємопов'язаних підсистем:

– *підсистема інноваційного процесу*, яка уособлює модель «від ідеї до реалізації інноваційної продукції на ринку» та складається з чотирьох етапів: дослідження; розробка; виробництво; реалізація;

– *підсистема державного сприяння інноваційній діяльності*. Як було зазначено вище, вплив держави суттєво може змінювати кінцевий результат, не дивлячись на «самодостатність» підсистеми інноваційного процесу як такої. *підсистема міжнародних зв'язків у сфері інновацій*, яка, як і попередня підсистема, має вплив на інституції та репрезентується зазначеними чотирма шляхами, проте опосередковано, через підсистему державного сприяння інноваційній діяльності [16, с. 7-11].

На наш погляд, виходячи з перелічених прикладів, загальним для НІС є те, що визначається така система взаємин між наукою, промисловістю і суспільством, в якій інновації є основою розвитку економіки.

Разом з тим, як спробу нормативного визначення НІС в Україні можливо вважати її поняття в Концепції розвитку національної інноваційної системи, схваленої розпорядженням КМУ від 17.06.2009 р. № 680-р: «Національна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу» [12]. Цей документ також визначає, що НІС включає підсистеми: державного регулювання, освіти, генерації знань, інноваційної інфраструктури, виробництва.

Отже, наведений огляд наукових джерел та нормативного закріплення поняття НІС обумовлюється метою створення сприятливо-

го економічного і правового середовища, формування інноваційної інфраструктури, оптимізації механізмів державного сприяння комерціалізації результатів наукових досліджень, експериментальних розробок.

Характерними ознаками національної інноваційної системи є орієнтація на пріоритетність розвитку науки, освіти та наукоємного високотехнологічного виробництва, завдяки яким забезпечува-тиметься створення, розповсюдження та впровадження інновацій у державі. Доцільно звернути увагу на плюралізм як безпосереднього визначення національної інноваційної системи, так і на висвітленні основних структурних елементів вказаної системи. Для ефективного досягнення результату вказані елементи структури НІС повинні бути відображені в законодавстві, відповідно до їх господарської компетенції та синхронно взаємодіями та взаємодоповнювати один одного, проте наразі в Україні для стрімкого економічного зростання перший крок повинна зробити держава.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаповалова Л. Складові національної інноваційної системи та рівень їх розвитку в Україні. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. 2011. № 121–122. С. 94–98.

2. Глібко С. В, Подрез-Ряполова І. В. Формування національної інноваційної системи в сучасних умовах. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конференції (м. Харків, 26 лютого 2019 року) /редкол. С. В. Глібко, А. М. Любич, О. Ю. Палант, О. О. Дмитрик: Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 36-39.

3. Подрез-Ряполова І. В. Особливості функціонування інноваційної інфраструктури: окремі правові проблеми регіонального розвитку. *Конституційно-правові засади адміністративної реформи в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Северодонецьк, 26-28 жовтня 2018 року).

4. Глібко С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4. С. 15–27.

5. Жорнокуй Ю. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб – суб'єктів венчурного інвестування: якими вони мають бути? *Право та інновації*. Вип. 1 (21). 2019. С. 13-18

6. Глібко С. В., Сидоренко Ю. В. Питання правового регулювання інвестиційних фондів в ЄС. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 1 (7). 2015. С. 1-15.

7. Novikov Y., Glibko S. Legal relations between participants in a technology transfer network. Mind the gaps. Economical aspects of the legal thinking. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2018. P. 151-166.

8. Грига В. Особливості формування національних інноваційних систем. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. № 10. С. 22-35.

9. Яремко Л. Національна інноваційна система та її формування в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні* : збірник наук. праць. Вип. 1. : НДЕІ Міністерства економіки України, 2007. С. 54-57.

10. Яненкова І. Г. Аналіз формування національної інноваційної системи України. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія : Економіка. 2016. Т. 285, Вип. 273. С. 26-30.

11. Андрощук Г. О., Давимука С. А., Федулова Л. І. Національні інноваційні системи: еволюція, детермінанти результативності. Київ, 2015. 512 с.

12. Концепція розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/224444321>

13. Карпенко А. В. Формування та розвиток національної інноваційної системи України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 1(2). С. 102-115.

14. Марченко О. С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія: Економічна теорія та право. X. : Право, 2010. № 2. С. 24-34.

15. Регіональна інноваційна система : теорія і практика : монографія / Під ред. д-ра екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. X. : ІНЖЕК. 2011. 688 с.

16. Цибульов П. М. Трирівнева модель національної інноваційної системи України. *Наука та інновації*. 2018. Т. 14, № 3. С. 5-14.

REFERENCES

1. Shapovalova, L. (2011). Skladovi natsionalnoi innovatsiinoi systemy ta riven yikh rozvytku v Ukraini. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy*, 121–122, 94–98 [In Ukrainian].

2. Hlibko, S. V, Podrez-Riapolova, I. V. (2019). Formuvannia natsionalnoi innovatsiinoi systemy v suchasnykh umovakh. *Suchasni problemy rozvytku prava*

ta ekonomiky v innovatsiinomu suspilstvi: zb. nauk. pr. za materialamy Internet-konferentsii (m. Kharkiv, 26 liutoho 2019 roku) - Contemporary Problems of Development of Law and Economy in Innovative Society: Collection of Scientific Papers on Internet Conference Materials. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 36-39 [In Ukrainian].

3. Podrez-Riapolova, I. V. (2018). Osoblyvosti funktsionuvannia innovatsiinoi infrastruktury: okremi pravovi problemy rehionalnoho rozvytku. *Konstytutsiino-pravovi zasady administratyvnoi reformy v Ukraini: materialy mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii (m. Sievierodonetsk, 26-28 zhovtnia 2018 roku) - Constitutional and Legal Foundations of Administrative Reform in Ukraine: Proceedings of an International Scientific and Practical Conference [In Ukrainian].*

4. Hlibko, S. V. (2017). Pravove rehuliuвання diialnosti naukovoho parku yak subiekta natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii - Law and Innovation. 4. 15–27 [In Ukrainian].*

5. Zhornokui, Yu. M. (2019). Orhanizatsiino-pravovi formy yurydychnykh osib – subiektyv venchurnoho investuvannia: yakymy vony maiut buty? *Pravo ta innovatsii - Law and Innovation, issue 1 (21), 13-18 [In Ukrainian].*

6. Hlibko, S. V., Sydorenko, Yu. V. (2015). Pytannia pravovoho rehuliuвання investytsiinykh fondiv v YeS. *Teoriia i praktyka pravoznavstva - Theory and Practice of Law, issue 1 (7), 1-15 [In Ukrainian].*

7. Novikov, Y., Glibko, S. (2018). Legal relations between participants in a technology transfer network. Mind the gaps. Economical aspects of the legal thinking. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 151-166 [In Polish].

8. Hryha, V. (2009). Osoblyvosti formuvannia natsionalnykh innovatsiinykh system. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine, 10, 22-35 [In Ukrainian].*

9. Yaremko, L. (2007). Natsionalna innovatsiina systema ta yii formuvannia v Ukraini. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zbirnyk nauk. Prats - Formation of market relations in Ukraine: a collection of scientific works, NDEI Ministerstva ekonomiky Ukrainy, issue 1, 54-57 [In Ukrainian].*

10. Yanenkova, I. H. (2016). Analiz formuvannia natsionalnoi innovatsiinoi systemy Ukrainy. *Naukovi pratsi. Seriya : Ekonomika. Vol. 285, issue 273, 26-30 [In Ukrainian].*

11. Androshchuk, H. O., Davymuka, S. A., Fedulova, L. I. (2015). Natsionalni innovatsiini systemy: evoliutsiia, determinanty rezultatyvnosti. Kyiv [In Ukrainian].

12. Kontseptsiiia rozvytku natsionalnoi innovatsiinoi systemy: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 chervnia 2009 r. № 680-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/224444321> [In Ukrainian].

13. Karpenko, A. V. (2013). Formuvannia ta rozvytok natsionalnoi innovatsiinoi systemy Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho*

ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Proceedings of the Tavrida State Agrotechnological University (Economic Sciences), 1(2), 102-115 [In Ukrainian].

14. Marchenko, O. S. (2010). Natsionalna innovatsiina systema yak intehrator znan. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Serii: Ekonomichna teoriia ta pravo – Bulletin of the National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise. Series: Economic Theory and Law.* Kharkiv : Pravo, 2, 24-34 [In Ukrainian].

15. Rehionalna innovatsiina systema: teoriia i praktyka. (2011). V. S. Ponomarenko (Ed.). Kharkiv: INZhEK [In Ukrainian].

16. Tsybulov, P. M. (2018). Tryrivneva model natsionalnoi innovatsiinoi systemy Ukrainy. *Nauka ta innovatsii - Science and innovation, Vol. 14, 3, 5-14 [In Ukrainian].*